

Naturstyrelsen Vadehavet
Skovridervej 3
6510 Gram

**Myndighed I - Teknik
og Miljø**

Tlf. +45 74 92 92 92
Mobil +45 24 65 17 42
E-mail katgr@toender.dk

Sagsnr.:
01.05.08-P25-27-26
KS: EGM

27. oktober 2026

Dispensation fra § 3 til etablering af hegn og ekstensiv græsning i beskyttet mose

I forbindelse med Naturstyrelsen Vadehavets forvaltning af Natura 2000-området N106 'Mandbjerg Skov' er der søgt dispensation til at udvide en eksisterende indhegning til ekstensiv græsning på matr. 72a, Rurup, Branderup. Dele af projektområdet er registreret som beskyttet mose efter naturbeskyttelseslovens¹ § 3.

Afgørelse

Tønder Kommune meddeler hermed dispensation² til at udvide en eksisterende indhegning og udsætte kvæg til ekstensiv græsning på matr. 72a, Rurup, Branderup. Dispensation gives på nedenstående vilkår.

Vilkår

- Kørsel på § 3-områder i forbindelse med opsætning af hegn må ikke efterlade varige kørespor.
- Der må ikke tilskudsfodres i indhegning med § 3-beskyttet natur, bortset fra vitamin- og mineraltilskud.
- Græsningstrykket må ikke overstige 0,8 storkreatur pr. ha. Tønder kommune kan kræve græsningstrykket reduceret, hvis det vurderes, at naturtypernes tilstand påvirkes negativt.

¹ Lov 9 af 03. januar 1992 om naturbeskyttelse, jf. lovbekendtgørelse nr. 927 af 28. juni 2024.

² Kommunen dispenserer i medfør af § 3, jævnfør § 65, stk. 2 i naturbeskyttelsesloven

Begrundelse

Efter naturbeskyttelseslovens § 3, er moser over 2500 m² beskyttet imod tilstandsændringer. Loven administreres restriktivt. Dog kan Tønder Kommune, i særlige tilfælde, dispensere til handlinger som medfører tilstandsændringer, hvor disse vurderes at være naturforbedrende.

Naturstyrelsen Vadehavet ønsker at udvide en eksisterende græsningsfold i Mandbjerg Skov, som led i forvaltningen af Natura 2000-området. Folden vil efter udvidelsen inkludere lysåbne og skovbevoksede moseområder. Græsning med storkreaturer kan skabe variation i plantesamfundet i både lysåbne naturtyper og skovnaturtyper. Dette medvirker til at reducere udbredelsen af dominerende plantearter og skaber levesteder for lavere og mere nøjsomme plantearter, som er karakteristiske for moser.

Tønder Kommune vurderer, at projektet vil være naturforbedrende, ved at øge udbredelsen af lave urter og halvgræsser, samt reducere udbredelsen af problemarter på § 3-områderne i Mandbjerg Skov.

Redegørelse

Mandbjerg Skov består af løvskov, skovbevoksede moseområder samt lysåbne moseområder. Projektet går ud på, at udvide den eksisterende indhegning og udsætte kvæg til græsning hvert år i perioden 1. april til 31. oktober, med et græsningstryk på omtrent 0,8 storkreatur pr. ha. Indhegningen vil omfatte en del af det skovbevoksede område samt et større lysåbent moseområde i den sydlige ende af Natura 2000-området (figur 1). Indhegningen vil være 12,5 ha. Projektet er et tiltag som led i forvaltningen af Mandbjerg Skov, hvor naturlige processer prioriteres.

Figur 1: Projektområdet i Mandbjerg Skov med eksisterende hegnslinje (gul) og projekteret hegnslinje (orange). Beskyttede naturtyper er markeret med farvet skravering og beskyttet vandløb med lyseblå linje. Natura 2000-området er markeret med kryds-skravering.

Hegnet ønskes etableret ved nedgravning af robiniepæle med to tråde strømførende hegnstråd monteret. Der vil muligvis blive fjernet mindre træer og buske langs den østlige hegnslinje. Nedgravningen af pæle og fjernelse af unge træer og buske opfattes som en midlertidig og ubetydelig tilstandsændring. Der stilles vilkår om, at kørsel på § 3-områderne i forbindelse med etablering af hegn ikke må give anledning til køreskader. Denne type hegn er ikke en barriere for råvildt eller mindre pattedyr, og vil dermed ikke påvirke disses færden i skoven.

Besigtigelse

Tønder Kommune har besigtiget arealet indenfor den projekterede indhegning, med henblik på at vurdere projektets påvirkning på naturen.

Figur 2: Det sydlige lysåbne moseareal domineret af lyse-siv og kær-padderok.

Ved besigtigelsen fremstod det sydlige, lysåbne areal meget fugtigt og med en relativ homogen sammensætning af planter (figur 2). Det var domineret af store halvgræsser med spredte urter, med en væsentlig udbredelse af lyse-siv, kær-star og dynd-padderok. Der blev også observeret agertidsel og stor nælde, som tyder på en vis næringspåvirkning, formentlig fra landbrugsarealerne syd for området. Det er Tønder Kommunes vurdering, at afgræsning med kvæg vil medføre øget udbredelse af lave urter og halvgræsser samt reducere udbredelsen af problemarter, og at dette vil være naturforbedrende.

Der stilles vilkår om, at Tønder Kommune kan forlange græsningstrykket nedsat, hvis det vurderes, at græsningen medfører negative tilstandsændringer.

Figur 3: § 3 beskyttet mose domineret af birk med bl.a. mose-bunke, guldnælde og brombær i skovbunden.

De skovbevoksede moseområder fremstod mere eller mindre tørre og med dominans af birk (figur 4). Nogle steder var bunden dog domineret af ørnebregne og brombær og andre steder med en mere varieret bundflora med bl.a. mose-bunke, sphagnummosser, guldnælde og brombær. Kvægets tilstedeværelse forventes på sigt at skabe flere lysninger og indre skovbryn, ved at de hæmmer opvækst af unge vedplanter. Dyrene kan med barkskræling medvirke til at skabe veterantræer og dødt ved, som er levested for en stor del af arterne tilknyttet skove. Derudover vil dyrenes færden skabe lavninger og optrådt jord, der kan fungere som levesteder for planter og insekter, samt medvirke til frøspredning.

Græsning i skove kan, ligesom på lysåbne naturområder, bidrage til at skabe en varieret vegetationsstruktur og øget biodiversitet. Med deres fouragering og bevægelse i landskabet skaber de græssende dyr variation og dermed flere forskellige levesteder for planter og dyr.

Vurdering i forhold til Natura 2000 og bilag IV-arter

Natura 2000

Projektområdet ligger i habitatområdet H201 'Mandbjerg Skov', som er en del af Natura 2000 området N106 'Mandbjerg Skov'.

Udpegningsgrundlag for Habitatområde nr. 201		
Naturtyper:	Brunvandet sø (3160)	Vandløb (3260)
	Tidvis våd eng (6410)	Kildevæld* (7220)
	Bøg på mor med kristtorn (9120)	Bøg på muld (9130)
	Ege-blandskov (9160)	Stilkege-krat (9190)
	Elle- og askeskov* (91E0)	

Figur 4: Naturtyper på udpegningsgrundlaget for H201. * angiver særligt prioriterede naturtyper. Udpegningsgrundlaget er gennemgået i 2018-2022. Kildevæld, Tidvis våd eng og Vandløb med vandplanter er ikke tilstede i habitatområde 201.

Ingen af naturtyperne på udpegningsgrundlaget for H201 findes på de lysåbne mosearealer. De skovbevoksede mosearealer svarer til habitatnaturtypen elle- og askeskov (91E0). Græsning i skovene og skovmoserne kan medvirke til, at skabe liggende dødt ved og en mere artsrigt plantesamfund til gavn for biodiversiteten. På den baggrund vurderes det, at projektet ikke vil medføre væsentlige negative påvirkninger på habitatnaturtyperne.

Bilag IV-arter

Indenfor en afstand på 5 km fra projektområdet er der registreret følgende bilag IV-arter: odder, sydflagermus, pipistrelflagermus samt flagermus, der ikke er artsbestemt.

Odder er registreret i vandløbet Fiskbæk 3 km væk fra projektområdet. Projektområdet vurderes ikke at være egnet som habitat for odder, da der ikke findes større vandløb eller søer på området. På den baggrund vurderer Tønder Kommune, at odder ikke vil blive påvirket af projektet.

Flagermus findes i hele landet. Selvom der ikke er registreret flagermus i Mandbjerg Skov, er det meget sandsynligt, at skoven er habitat for flagermus. Flagermus benytter hulheder i træer eller bygninger som yngle- og rasteområder. Da der kun muligvis og i begrænset omfang skal fældes yngre træer og buske ifm. opsætning af hegn, vurderes projektet ikke at kunne påvirke yngle- og rasteområder for flagermus. Ekstensiv græsning kan medvirke til veteranisering af træer, som kan blive til yngle- og rastesteder for flagermus. Tønder Kommune vurderer, at udvidelse af det græssede areal i Mandbjerg Skov ikke vil påvirke flagermus negativt.

Ingen padder er registreret i nærheden, men det er sandsynligt at spidssnudet frø og andre paddearter benytter moseområderne til at yngle- eller fouragerer. Græsning kan være med til at etablere flere lysåbne vandhuller, som kan fungere som ynglehabitat for padder. Tønder Kommune vurderer, at græsning på området ikke vil påvirke padder negativt.

Det er Tønder Kommunes vurdering, at projektet kan udføres uden væsentlige

påvirkninger på naturtyperne på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-området eller arter på habitatdirektivets bilag IV.

Klage

Kommunens afgørelse kan påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet³. Afgørelsen vil blive offentliggjort på Tønder Kommunes hjemmeside og de klageberettigede orienteres. Jeg har vedlagt en klagevejledning. Klagen skal være indgivet via klageportalen til Miljø- og Fødevareklagenævnet senest 25. november 2026.

Dispensationen må ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet. Hvis der kommer klager, vil kommunen orientere dig om det.

Dispensationen falder bort hvis den ikke er blevet brugt inden tre år fra modtagelsen.

Venlig hilsen

Katja Gram

Miljømedarbejder

Myndighed I - Teknik og Miljø

Wegners Plads 2

6270 Tønder

toender.dk

³ Afgørelsen kan påklages til Miljø og Fødevareklagenævnet jf. §78 i naturbeskyttelsesloven

Klagevejledning

Naturbeskyttelsesloven

Du kan klage over afgørelser, truffet efter naturbeskyttelseslovens bestemmelser, til Miljø- og Føde-vareklagenævnet.

Afgørelsen kan påklages af

- Modtager for afgørelsen
- Ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører
- Offentlige myndigheder
- Lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen
- Landsdækkende foreninger og organisationer hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø
- Landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Klagefristen udløber 4 uger efter, at afgørelsen er meddelt. Er afgørelsen offentlig bekendtgjort, regnes klagefristen dog altid fra tidspunktet for bekendtgørelsen.

En tilladelse må ikke udnyttes før klagefristen er udløbet. Er der klaget rettidigt, må tilladelsen ikke udnyttes, medmindre Miljø- og Fødevareklagenævnet bestemmer andet.

Hvis du ønsker at klage over denne afgørelse, kan du klage til Miljø- og Fødevareklagenævnet. Du klager via Klageportalen, som du finder ved at søge på "klageportal" på borger.dk eller virk.dk. Du logger på borger.dk eller virk.dk, ligesom du plejer, typisk med MitID. Klagen sendes gennem Klageportalen til den myndighed, der har truffet afgørelsen.

En klage er indgivet, når den er tilgængelig for myndigheden i Klageportalen. Når du klager, skal du betale et gebyr på kr. 900 for private og kr. 1.800 for virksomheder. Du betaler gebyret med betalingskort i Klageportalen.

Miljø- og Fødevareklagenævnet skal som udgangspunkt afvise en klage, der kommer uden om Klage-portalen, hvis der ikke er særlige grunde til det. Hvis du ønsker at blive fritaget for at bruge Klage-portalen, skal du sende en begrundet anmodning til den myndighed, der har truffet afgørelse i sagen. Myndigheden videresender herefter anmodningen til Miljø- og Fødevareklagenævnet, som træffer afgørelse om, hvorvidt din anmodning kan imødekommes.

Gebyret bliver tilbagebetalt, hvis klagen bliver afvist fordi klagefristen er overskredet, klager ikke er klageberettiget eller Miljø- og Fødevareklagenævnet ikke har kompetence til at behandle klagen. Gebyret bliver også betalt tilbage, hvis klager får helt eller delvis ret.

Hvis afgørelsen bliver påklaget af andre, underretter kommunen dig om klagen.

Hvis du vil indbringe afgørelsen for en domstol, skal det ske inden 6 måneder efter at afgørelsen er meddelt eller offentliggjort, jf. naturbeskyttelseslovens § 88, stk.1.